

JAMUHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KATIBA NA
SHERIA KWA KIPINDI CHA JANUARI 2017 HADI JANUARI
2018**

[Inatolewa Chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]

Ofisi ya Bunge,
S.L.P. 941,
DODOMA

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
MAELEZO YA JUMLA.....	1
1.0 UTANGULIZI.....	1
1.1 Majukumu ya Kamati.....	2
1.2 Njia na Mbinu zilizotumika kutekeleza	3
1.3 Shughuli zilizofanyika	4
1.3.1 Kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo	4
1.3.2 Kuchambua Miswada ya Sheria na Mikataba ya Kimataifa inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia	4
1.3.3 Kupokea na kujadili Taarifa za Utekelezaji za Wizara	5
1.3.4 Kuchambua Taarifa za Wizara kuhusu Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017; na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018.	6
SEHEMU YA PILI	7
2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	7
2.1 Maelezo ya Jumla	7
2.2 Matokeo ya Uchambuzi wa Kamati	8
2.2.1 Ushiriki wa Wadau katika Utungwaji wa Sheria	8
2.2.2 Upatikanaji wa Fedha kwa ajili ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.....	10
2.2.4 Ufinyu wa Muda wa Kamati Kutembelea na Kukagua Miradi ya Maendeleo	13
2.2.5 Usimamizi Sahihi wa Matumizi ya Fedha za Umma	13
2.2.6 Semina na Mafunzo	15
2.2.7 Utatuzi wa Kero za Muungano	15
2.2.8 Usimamizi na Utoaji wa Haki Nchini.....	16
2.2.9 Changamoto za Ukosefu wa Ajira kwa Vijana na Uwekaji	17
wa Mazingira Wezeshi kwa Watu Wenye Ulemavu	17
SEHEMU YA TATU	18
3.0 MAPENDEKEZO YA KAMATI.....	18
3.1 USHIRIKI WA WADAU KATIKA UTUNGWAJI WA	18
3.2 UPATIKANAJI WA FEDHA KWA AJILI YA UTEKELEZAJI WA MIRADI YA MAENDELEO	18

3.3	UFINYU NA UKOMO WA BAJETI KWA TAASISI AMBAZO KAMATI INAZISIMAMIA	19
3.4	UFINYU WA MUDA WA KAMATI KUTEMBELEA NA KUKAGUA MIRADI YA MAENDELEO	19
3.5	USIMAMIZI SAHIHI WA MATUMIZI YA FEDHA ZA UMMA.....	20
3.6	SEMINA NA MAFUNZO KWA KAMATI	20
3.7	UTATUZI WA KERO ZA MUUNGANO	21
3.8	USIMAMIZI NA UTOAJI WA HAKI NCHINI	21
3.9	CHANGAMOTO ZA UKOSEFU WA AJIRA KWA VIJANA.....	22
3.9.1	UWEKAJI WA MAZINGIRA WEZESHI WA WATU WENYE ULEMAVU	23
3.9.2	UTEKELEZAJI WA MAAGIZO YA KAMATI.....	23
	SEHEMU YA NNE.....	24
4.0	HITIMISHO.....	24
4.1	Shukrani	24

**TAARIFA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
KATIBA NA SHERIA KWA KIPINDI CHA JANUARI 2017
HADI JANUARI 2018**

*[Inatolewa Chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

SEHEMU YA KWANZA

MAELEZO YA JUMLA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa napenda kumshukuru Mungu kwa kunipa nafasi hii adhimu ya kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu kwa ajili ya kuwasilisha Taarifa ya Mwaka ya Kamati. Hii ni taarifa ya mwisho ya Kamati kwa kipindi cha Miaka Miwili na Nusu ya kwanza ya uhai wa Bunge hili. Kwa kuzingatia hilo, naomba nitumie nafasi hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati kwa kujitoa kwao na kufanya kazi kwa weledi na ufanisi katika kuhakikisha kwamba Kamati inatekeleza majukumu yake kwa wakati na ubora unaotakiwa.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kusoma Taarifa hii, napenda kumpongeza sana Dr. Adelardus Kilangi kwa kuteuliwa kuwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Ndg Paul Ngwembe kwa kuteuliwa kuwa Naibu Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Mwanasheria Mkuu wa Serikali ni Kiungo muhimu sana kati ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria na Serikali kwa ujumla na hivyo tunawatakia utumishi uliotukuka katika dhamana kubwa waliyopewa na Mheshimwa Rais.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria ina wajibu wa kuwasilisha Taarifa ya Mwaka ya shughuli zake kwa madhumuni ya kujadiliwa katika Mkutano wa mwisho kabla ya Mkutano wa Bajeti.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inaelezea shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018 na imegawanyika katika Sehemu Kuu Nne zifuatazo:-

- i. Sehemu ya Kwanza inatoa Maelezo ya Jumla kuhusu majukumu ya Kamati na shughuli zilizotekelezwa;
- ii. Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati;
- iii. Sehemu ya Tatu inabainisha maoni na mapendekezo ya Kamati; na
- iv. Sehemu ya Nne ni hitimisho la taarifa.

1.1 **Majukumu ya Kamati**

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Nyongeza ya Nane, Fasili ya 6, Kifungu cha 2 na Fasili ya 7 Kifungu cha 1 cha Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria ni moja kati ya Kamati Tisa za Kudumu za Bunge za Kisekta. Kamati hii inasimamia Wizara Tatu ambazo ni, Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano), Ofisi ya Waziri Mkuu Sera, Bunge, Kazi, Vijana, Ajira na Watu wenye Ulemavu na Wizara ya Katiba na Sheria.

Mheshimiwa Spika, Majukumu ya Kamati hii ni:-

- i. Kushughulikia Bajeti za Wizara inazosisimamia;
- ii. Kushughulikia Miswada na Mikataba ya Kimataifa inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- iii. Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Wizara hizo; na
- iv. Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

1.2 Njia na Mbinu zilizotumika kutekeleza

Mheshimiwa Spika, ili kutekeleza majukumu yake kwa weledi na ufanisi, Kamati ilitumia njia na mbinu mbalimbali zilizoendana na matakwa ya Kanuni ya 84(2), 117 (3) (5) (8), na (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari 2016 kuhusu kukutana, Ushirikishaji wa Wadau kuhudhuria na kushiriki shughuli za Kamati na uzingatiaji wa Bajeti ya Kamati iliyoidhinishwa kwa Mwaka 2016/2017 na 2017/2018. Njia zilizotumika ni:-

- i. Vikao na Wizara kwa ajili ya kupokea na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Wizara na Taasisi inazosisimamia;
- ii. Kuwataka Mawaziri kutoa maelezo na ufafanuzi wa masuala mbalimbali yaliyohitaji ufafanuzi. Kwa mfano katika Mkutano wa Tisa wa Bunge la 11, Kamati ilipokea Taarifa Maalumu kutoka Tume ya Pamoja ya Utatuzi wa Kero za Muungano ambayo ipo chini ya Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano);
- iii. Ziara za kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha 2016/2017 kwa mujibu wa Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari 2016 ili kujiridhisha na ufanisi wa utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyo chini ya Wizara zinazosimamiwa na Kamati;
- iv. Kuwaalika Wadau mbalimbali kwa ajili ya kutoa maoni yao kwenye Miswada ya Sheria iliyoletwa kwenye Kamati kwa mujibu wa Kanuni ya 84 (2) na 117(8) (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari 2016;
- v. Kuwasilisha mbele ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti hoja mahsusi zilizotokana na Bajeti za Wizara zinazosimamiwa na Kamati za Mwaka wa Fedha 2017/2018; na
- vi. Kupata mafunzo mbalimbali kwa lengo la kujifunza na kubadilishana uzoefu na Taasisi mbalimbali za Serikali na Asasi za Kiraia.

1.3 Shughuli zilizofanyika

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari, 2017 hadi Januari, 2018 Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria imetekeleza shughuli zifuatazo:-

1.3.1 Kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa ya Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, kuhusu Kamati za Kisekta kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha unaoishia, Kamati hii ilitembelea na kukagua Miradi mbalimbali ya maendeleo iliyo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Wizara ya Katiba na Sheria na Ofisi ya Makamu wa Rais iliyopo Unguja, Pemba na Dar es Salaam. Kamati pia ilitembelea Mradi wa Ukuzaji Masoko na Mitaji Vijijini (MIVARF) ulioko Dakawa, Morogoro na Mradi wa Kiwanda cha Sukari cha Mkulazi uliopo Wilayani Mvomero Morogoro tarehe 18 Novemba, 2017.

1.3.2 Kuchambua Miswada ya Sheria na Mikataba ya Kimataifa inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 84(1), ikisomwa pamoja na Nyongeza ya Nane 7(1) (b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016, katika kipindi kinachotolewa Taarifa, Kamati yangu ilishughulikia Miswada ya Sheria 9, na Maazimio Mawili ya Kimataifa kama ifuatavyo:-

- i. Miswada 6 ya Sheria za Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Miscellaneous Amendments Bills),
- ii. Sheria ya Utoaji wa Huduma za Msaada wa Kisheria ya Mwaka 2017 (*The Legal Aid Act, 2017*),
- iii. Maazimio Mawili ya Bunge kuhusu Mkataba wa Vitambulisho vya Mabaharia (Na.185) wa Mwaka 2003 (*Seafarer's Identity Documents Convention (Revised) of 2003*) na Mkataba wa

Kimataifa wa Kazi za Ubaharia wa Shirika la Kazi Duniani wa Mwaka 2006 (Maritime Labour Convention of 2006);

- iv. Kamati kwa kushirikiana na Kamati zingine Nne za Kisekta ilichambua na kujadili Miswada Miwili ya Sheria kuhusu Sheria ya Mapitio na Majadiliano kuhusu Masharti Hasi katika Mikataba ya Maliasili za Nchi wa Mwaka 2017 (*The Natural Wealth and Resources Contracts (Review and Re - Negotiation of Unconsionable Terms) Bill of 2017*) na Sheria ya Mamlaka ya Nchi kuhusiana na Umiliki wa Maliasili wa Mwaka 2017(*The Natural Wealth and Resources (Permanent Sovereignty) Bill, 2017*).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua kwa weledi na umakini Miswada na Maazimio hayo na kuwasilisha Maoni na Ushauri wake katika Bunge lako ambapo yote yaliridhiwa na kupitishwa na Bunge lako Tukufu kuwa Sheria za nchi.

1.3.3 **Kupokea na kujadili Taarifa za Utekelezaji za Wizara**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kujadili Taarifa za utekelezaji wa majukumu ya Wizara inazozisimamia pamoja na Taasisi zake. Taarifa hizo ni :-

- i. Taarifa ya Wizara ya Mambo ya Katiba na Sheria kuhusu Utekelezaji wa majukumu ya:-
 - Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali;
 - Ofisi ya Mkurugenzi Mkuu wa Mashtaka;
 - Shule ya Sheria Tanzania;
 - Wakala wa Usajili, Ufilisi na Udhamini;
 - Tume ya Marekebisho ya Sheria;
 - Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora
 - Tume ya Utumishi wa Mahakama na;
 - Chuo cha Utumishi wa Mahakama Lushoto

ii Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Bunge, Kazi, Ajira, Vijana na Watu Wenye Ulemavu, kuhusu Utekelezaji wa majukumu ya Taasisi zifuatazo:-

- Tume ya Taifa ya Uchaguzi;
- Ofisi ya Msajili Mkuu wa Vyama vya Siasa;
- Wakala wa Afya na Usalama Mahali pa Kazi;
- Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi;
- Shirika la Tija la Taifa;
- Tume ya Usuluhishi na Utatuzi; na
- Kazi na Ajira.

Mheshimiwa Spika, lengo la kupokea na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Wizara na Taasisi zake ilikuwa ni kutekeleza jukumu la Kibunge la kuisimamia Serikali kama inavyoainishwa katika Ibara ya 63 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977. Baada ya kujadili Taarifa hizo, Kamati ilibaini masuala mbalimbali ambayo yanafafanuliwa katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

1.3.4 **Kuchambua Taarifa za Wizara kuhusu Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017; na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018.**

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 98(2) ikisomwa pamoja na Nyongeza ya Nane Kifungu 7(1) (a) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ilichambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazozisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 na kufanya ulinganisho wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi uliofanywa na Kamati yanaelezwa kwa kina katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

2.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, baada ya kuainisha majukumu ya Kamati na shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018, naomba sasa nitoe Taarifa kuhusu masuala mbalimbali ambayo Kamati imeyabaini wakati ikitekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, masuala yatakayotolewa Taarifa ni yale ambayo Kamati imebaini kuwa ni changamoto ambazo zinahitaji kupewa umuhimu wa kipekee ili kuziwezesha Kamati, Wizara na Taasisi zake kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi, hivyo kuleta tija kwa Taifa. Masuala hayo ni :-

- i. Ushiriki wa Wadau katika Utungwaji wa Sheria;
- ii. Upatikanaji wa fedha kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo;
- iii. Ufinyu na ukomo wa Bajeti kwa Taasisi zote ambazo Kamati inazisimamia;
- iv. Ufinyu wa muda kwa Kamati kutembelea na kukagua Miradi ya Maendeleo;
- v. Usimamizi Sahihi wa Matumizi ya Fedha za Umma;
- vi. Semina na Mafunzo;
- vii. Usimamizi na Utoaji wa Haki Nchini
- Viii. Changamoto za Ukosefu wa Ajira kwa Vijana
- ix. Ujenzi wa Mazingira Wezeshi kwa Watu wenye Ulemavu

2.2 **Matokeo ya Uchambuzi wa Kamati**

Mheshimiwa Spika, naomba sasa kutoa maelezo kuhusu matokeo ya uchambuzi wa Kamati kwenye masuala yaliyoainishwa hapo juu.

2.2.1 **Ushiriki wa Wadau katika Utungwaji wa Sheria**

Mheshimiwa Spika, katika kipindi kinachotolewa taarifa, Kamati ilichambua na kujadili Miswada Mitatu ya Kisekta (3), Maazimio Mawili (2) na Miswada Sita (6) ya Sheria za Marekebisho ya Sheria Mbalimbali. Jumla ya Sheria zote zilizochambuliwa na kujadiliwa na Kamati zikiwemo Sheria zilizomo katika Miswada ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali ni Sheria 41.

Mheshimiwa Spika, wakati wa uchambuzi Kamati ilibaini changamoto ya Wizara au Taasisi husika kutowashirikisha Wadau wanaoguswa na Marekebisho ya Sheria husika katika mchakato wa Marekebisho yanayofanyika. Kwa mfano katika Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali, Na. 4 wa Mwaka 2016 ambao ulisomwa Bungeni kwa mara ya Pili na Tatu Mwezi Februari, 2017, Kamati ilibaini kuwa Wadau wa Sekta ya usafirishaji na mafuta hawakushirikishwa vya kutosha katika Marekebisho yaliyokusudiwa kufanywa katika Sheria ya Tozo za Barabara na Mafuta, Sura ya 220.

Katika Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali, Na. 3 wa Mwaka 2017 ambao ulisomwa kwa mara ya Pili na Tatu Bungeni Mwezi Septemba, 2017, Kamati ilibaini kwamba Wadau wa Sekta ya Usafirishaji hawakushirikishwa vya kutosha katika Marekebisho yaliyokusudiwa kufanywa katika Sheria ya Mamlaka ya Udhibiti Usafiri wa Nchi Kavu na Majini (SUMATRA) Sura ya 413.

Mheshimiwa Spika, mwezi Julai Mwaka 2017 Kamati ilijadili na kuchambua Muswada wa Sheria ya Marekebisho mbalimbali, Na. 4 wa Mwaka 2017.

Muswada huu ulifanya marekebisho makubwa katika Sheria ya Madini, Sura ya 123 (The Mining Act, CAP 123), Sheria ya Petroli, Sura ya 392 (The Petroleum Act, Cap 392), Sheria ya Kodi ya Mapato, Sura ya 332 (The Income Tax Act, Cap 332), Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura ya 148 (The Value Added Tax Act, Cap 148), Sheria ya Bima, Sura ya 394 (The Insurance Act, Cap 394 na Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura ya 438 (The Tax Administration Act, Cap 438). Katika Uchambuzi wa Muswada huu, kwa kutumia Kanuni ya 84(2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati iliwaalika Wadau, mbalimbali zaidi ya 40 kutoka taasisi za Serikali, asasi za kiraia, Taasisi za Dini na wawakilishi kutoka Sekta Binafsi na hasa Makampuni ya Mafuta na Gesi ambao walifika kwenye Kamati kutoa maoni yao kuhusu Muswada huu. Ushiriki wa Wadau wengi katika Muswada huu ulikua ni mfano mzuri wa namna ambayo Wadau wanatakiwa kushirikishwa kwa kiwango cha kutosha katika uchambuzi wa Miswada.

Mheshimiwa Spika, katika Muswada huu, pamoja na mambo mengine, Kamati ilipitisha marekebisho mbalimbali yanayoleta tija katika Sekta ya Madini kama vile kuundwa kwa Tume ya Madini na kuongeza wigo wa ushiriki wa Wananchi katika utoaji wa huduma mbalimbali katika migodi. (Local content).

Mheshimiwa Spika, wajibu wa kuwashirikisha Wadau katika mchakato wa kutunga au kurekebisha Sheria yeyote ile ni wajibu wa Kikatiba kwa mujibu wa Ibara ya 8(d) na 21(2) ya Katiba ya Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977. Jukumu hili pia ni Jukumu la Kikanuni kwa mujibu wa Kanuni ya 84(2) na 117(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016. Hivyo ni jukumu la Kila Wizara au Taasisi ya Serikali inayokusudia kuwa na Muswada au kufanya Marekebisho ya Sheria yeyote kuwashirikisha wadau wakuu katika Muswada huo au Marekebisho yanayokusudiwa kabla ya Muswada wa Sheria husika kusomwa Bungeni kwa mara ya kwanza.

2.2.2 **Upatikanaji wa Fedha kwa ajili ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilizingatia masharti ya Kanuni ya 98 (1) na kufanya ziara za ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 kwa Wizara na Taasisi inazozisimamia kama ifuatavyo:-

i. **Ofisi ya Waziri Mkuu - Fungu 37**

- Mradi Na. 4494 - Ujenzi wa Soko na Barabara Pemba ;na
- Mradi Na. 4494 - Ujenzi wa Soko na Barabara Unguja

ii. **Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano) Fungu 31**

Mradi wa Ujenzi wa Barabara kwa kiwango cha changarawe kwa kushirikiana na Mradi wa MIVARF huko Pemba.

iii. **Wizara ya Mambo ya Katiba na Sheria (Fungu 41)**

Mradi wa Ujenzi wa Ofisi ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora iliyoko Pemba **(Fungu 55)**.

Mheshimiwa Spika, katika ziara hizo, Kamati ilibaini kuwa Miradi mingi iliyotengewa fedha haikutekelezwa ipasavyo kutokana na fedha ndogo kutolewa. Kwa Mfano Ukarabati wa Ofisi ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora Pemba ulichukua zaidi ya Miaka Mitano tangu Mwaka wa Fedha 2011/2012 kukamilika kutokana na kutengewa fedha kidogo kwa ajili ya Ukarabati. Hata hivyo katika Mwaka wa fedha 2016/2017 Tume ilitenga fedha ya kutosha kukamilisha Ukarabati wa Ofisi hii ambao umegharimu **Shilingi Milioni Arobaini (40,000,000/=)** mpaka kukamilika kwake.

Mheshimiwa Spika, ipo Miradi ya Maendeleo ambayo haikupokea fedha kabisa mpaka Mwezi Machi, 2017 wakati Kamati inafanya uchambuzi wa Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara. Kwa Mfano Mradi Na. 4945 -

Mfuko wa Maendeleo ya Vijana na Mradi Na. 6577 - Mradi wa Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ambayo ipo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Spika, Miradi ya MIVARF iliyoko Pemba na Unguja Mradi Na.4494 unaohusu ujenzi wa Masoko na Barabara Unguja na Pemba imekua ikitekelezeka kwa ufanisi mkubwa kwa sababu ya ufadhili kutoka Benki ya Maendeleo Afrika (AfDB) pamoja na Shirika la Kimataifa la Maendeleo ya Kilimo (IFAD).

Mheshimiwa Spika, kuhusu Miradi ya MIVARF iliyoko Pemba, Unguja na sehemu mbalimbali hapa Tanzania Bara, Kamati iliishauri Serikali kwa kushirikiana na Benki ya Maendeleo ya Afrika na Shirika la Kimataifa la Maendeleo ya Kilimo kukamilisha mchakato wa makubaliano ya awamu ya pili ya uendelezaji na utekelezaji wa miradi hii katika Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania.

2.2.3 **Ufinyu na ukomo wa Bajeti kwa Taasisi ambazo Kamati inazisimamia**

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa kina wa Taarifa za Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 kwa Mafungu 14 ya Wizara na Taasisi inazozisimamia kama ifuatavyo:-

- Ofisi Binafsi ya Makamu wa Rais (Fungu 26);
- Ofisi ya Makamu wa Rais (Fungu 31);
- Ofisi Binafsi ya Waziri ya Waziri Mkuu (Fungu 25);
- Ofisi ya Waziri Mkuu (Fungu 37);
- Tume ya Usuluhishi na Utatuzi(Fungu 15);
- Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa (Fungu 27);
- Tume ya Taifa ya Uchaguzi (Fungu 61);
- Kazi na Ajira (Fungu 65);
- Wizara ya Sheria na Katiba (Fungu 41);
- Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali (Fungu 16);

- Ofisi ya Mkurugenzi Mkuu wa Mashtaka (Fungu 35);
- Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora (Fungu 55);
- Tume ya Maboresho ya Sheria (Fungu 59) na
- Tume ya Utumishi wa Mahakama (Fungu 12).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa bajeti ya Wizara na Taasisi hizi na kulishauri Bunge lako Tukufu kuzipitisha bajeti zake pamoja na changamoto zilizoonekana katika kila Taasisi. Kwa mfano katika uchambuzi wa Taarifa ya utekelezaji wa bajeti ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora (Fungu 55) kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Tume kwa Mwaka wa fedha 2016/2017, Kamati ilibaini kwamba, Tume imekua ikitengewa fedha kidogo sana katika kila bajeti kwa Miaka zaidi ya Mitatu (3) mfululizo hivyo, kuathiri utekelezaji wa majukumu yake. Kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 Tume iliidhinishiwa na Bunge kiasi cha **Shilingi 5,578,338,000/=** lakini ilipokea kiasi cha **Shilingi 2,571,887,401/= tu**. Sawa na asilimia 46.1.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya jitihada za kutosha ili bajeti ya Tume iongezwe kwa kupeleka ombi katika Kamati ya Bunge ya Bajeti kwa lengo la kuishawishi Serikali kuongeza bajeti ya Tume. Hata hivyo jitihada hizi hazikufanikiwa katika Mwaka wa Fedha 2016/2017 kutokana na ukomo wa bajeti. Hivyo Serikali iliahidi kulifanyia kazi suala hili katika bajeti ya Mwaka wa Fedha 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutimiza ahadi yake katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 kwa kuongeza bajeti ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora kwa Fedha ya Matumizi Mengineyo (OC) kutoka **Shilingi Milioni Mia Tisa Tisini na Nne, Laki Tano Kumi na Nne Elfu (994,514,000.00)** katika Mwaka wa Fedha 2016/2017 mpaka **Shilingi Bilioni Moja, Milioni Mia Tano Sitini na Sita, na Themanini Elfu**

(1,566,080,000.00) katika Mwaka wa Fedha 2017/2018. Ongezeko hili ni sawa na asilimia 57.

2.2.4 **Ufinyu wa Muda wa Kamati Kutembelea na Kukagua Miradi ya Maendeleo**

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge inazitaka Kamati za Kisekta kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa fedha unaoisha. Ufinyu wa muda unakwamisha utekelezaji wa Kanuni hii. Kamati ya Katiba na Sheria inasimamia Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano) ambayo ina Miradi Unguja na Pemba. Siku za Kikanuni za Kukagua Miradi ya Maendeleo ni siku saba ambazo kiuhalisia hazitoshi kukagua Miradi ya Maendeleo kwa ufanisi Tanzania Bara na Tanzania Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, kutokana na ufinyu wa muda wa Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo Kamati ilifanikiwa kutembelea Miradi ya Maendeleo michache sana katika kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018.

2.2.5 **Usimamizi Sahihi wa Matumizi ya Fedha za Umma**

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Katiba na Sheria inasimamia pia Sekta ya Kazi na Ajira ambayo ndani yake kuna baadhi ya Mifuko ya Hifadhi ya Jamii kama Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) na Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (WCF). Katika Taarifa za Kamati kuhusu utekelezaji wa Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 na 2016/2017 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2016/2017 na 2017/2018 ambazo zilisomwa Mwezi Aprili, 2016 na 2017, Kamati iliishauri Serikali kufuatilia kwa karibu na kuchukua hatua kali za kinidhamu kwa watendaji wote wa NSSF waliohusika na tuhuma mbalimbali za ubadhirifu wa fedha za Umma katika Miradi yake mbalimbali ya uwekezaji.

Mheshimiwa Spika, Katika taarifa ya Kamati iliyosomwa Mwezi Aprili, 2017 Kamati ililieleza Bunge lako Tukufu kwamba Serikali ilikua inaendelea na uchunguzi wa tuhuma hizi na hasa kwa kutumia Mamlaka ya Kupambana na kudhibiti Rushwa, Benki Kuu ya Tanzania (BOT), Mamlaka ya Usimamizi wa Sekta ya Hifadhi ya Jamii (SSRA) pamoja na Mamlaka nyingine za kichunguzi za Serikali.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Tano imejipambanua katika kubana matumizi na kuziba mianya yote ya rushwa na ubadhirifu wa fedha za Umma. Ni muhimu kwa Mifuko yote ya Hifadhi ya Jamii kutumia na kuwekeza fedha za Wananchi zilizowekwa katika Mifuko hiyo kwa namna iliyo na tija kwa Wananchama wake na katika uendelevu na uimara wa kifedha wa Mifuko husika (Financial sustainability and liquidity of the funds).

Kwa namna ya pekee Kamati inaipongeza Serikali kwanza kwa kuunda Bodi mpya ya NSSF na pili inaipongeza Bodi mpya ya NSSF kwa kuchukua hatua stahiki ya kuwasimamisha kazi Wafanyakazi wote wa NSSF ambao wametajwa katika tuhuma hizo tarehe 30 Juni, 2017 katika kikao cha kawaida cha 72 cha Bodi ya NSSF.

Mheshimiwa Spika, ni vema Watumishi wa Sekta ya Hifadhi ya Jamii kutambua kwamba wamepewa dhamana kubwa ya kusimamia vizuri fedha za Wanachama na inawapasa kuibeba dhamana hii kwa uangalifu mkubwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati hii kwa Miaka Miwili mfululizo iliishauri Serikali kutazama uwezekano wa kuunganisha Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ili kuwa na Sekta ya Hifadhi ya Jamii iliyo na Mifuko michache na inayoweza kuwafikia wafanyakazi wengi kwa urahisi na kwa ufanisi zaidi. Tunapenda kwa mara nyingine tena kuipongeza Serikali hii sikivu ya Rais Dkt. John Pombe Magufuli kwa kuufanyia kazi ushauri huu wa Kamati na kuunganisha Mifuko hii kupitia Muswada wa kuanzisha Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Sekta ya Umma wa Mwaka 2017 (The Public Service Social Security Fund Bill, of 2017) ambao tayari umesomwa kwa mara ya pili na ya tatu na kupitishwa na Bunge hili kuwa Sheria ya nchi.

2.2.6 **Semina na Mafunzo**

Mheshimiwa Spika, katika Kipindi cha Januari 2017 mpaka Januari 2018 Kamati ilipatiwa Semina/mafunzo kutoka Taasisi na Asasi mbalimbali za Kiraia kwa ajili ya kujenga uelewa wa masuala mbalimbali ya kisheria. Taasisi ambazo zimetoa mafunzo kwa Kamati katika kipindi hiki ni kama ifuatavyo:-

- Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa chini ya Mradi wake wa Legislative Support Program (UNDP - LSP);
- Shirika la Umoja wa Mataifa la Wanawake (UN - Women) kwa kushirikiana na Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania (TWPG);
- Umoja wa Mabunge Duniani (IPU);
- Jukwaa la Uchambuzi wa Sera Tanzania (Policy Forum);
- Chama cha Wanasheria Wanawake Tanzania (TAWLA);
- Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC);
- Chama cha Mawakili Tanganyika (TLS);
- Mtandao wa Vikundi vya Wakulima Tanzania (MVIWATA); na;
- Mamlaka ya Afya na Usalama Mahali pa Kazi (OSHA)

Mheshimiwa Spika, kutokana na mafunzo yaliyotolewa, Wajumbe wamejengewa uwezo kuhusu mambo ya Sheria.

2.2.7 **Utatuzi wa Kero za Muungano**

Mheshimiwa Spika, moja kati ya maeneo muhimu ambayo Kamati hii inashughulika nayo ni kuhakikisha kwamba kero za Muungano zinatatuliwa kwa wakati. Kamati ilikutana na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Makamu wa Rais anayeshughulikia masuala ya Muungano tarehe 02 Novemba, 2017 hapa Dodoma na kupokea Taarifa ya Utekelezaji kutoka Kamati Maalum ya pamoja ya Kutatua Kero za Muungano iliyoundwa na Wataalamu mbalimbali kutoka Serikali ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi Zanzibar. Kamati

hii Maalum iliundwa toka Mwaka 2006 kwa lengo la kuhakikisha kwamba Kero za Muungano zinapunguzwa na kutatuliwa kabisa ili Wananchi wa pande zote mbili waendeleo kufurahia matunda ya Muungano.

Mheshimiwa Spika, zipo kero ambazo Ofisi ya Makamu wa Rais inatakiwa kuendelea kuzitatua kupitia Kamati hii Maalum ili kuendelea kudumisha Muungano. Kwa mfano Ajira kwa Watumishi wa Zanzibar katika Taasisi za Muungano, Ushirikiano wa Zanzibar na Taasisi za Nje, Uwezo wa Serikali ya Zanzibar kukopa ndani na nje ya nchi, Ushiriki wa Zanzibar katika Jumuiya ya Afrika Mashariki, Mgawanyo wa Mapato ya Kodi na Misaada, Wafanyabiashara wa Zanzibar kuendelea kutozwa kodi mara mbili, utafutaji na uchimbaji wa Mafuta na Gesi Asilia na Usajili wa vyombo vya moto. Kero hizi zote zinaendelea kutatuliwa na Serikali zote mbili na jitihada kubwa zimefanyika na Serikali ya Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania kuhakikisha kwamba kero hizi zinapungua.

2.2.8 Usimamizi na Utoaji wa Haki Nchini

Mheshimiwa Spika, moja kati ya majukumu ya Wizara ya Mambo ya Katiba na Sheria ni kusimamia Haki na Mfumo wa Utoaji Haki. Eneo hili bado limekua na changamoto nyingi hapa Tanzania kama vile ufinyu wa Bajeti na mrundikano wa Kesi Mahakamani. Kutokana na Ufinyu wa Bajeti kumekua na uhaba mkubwa wa Mahakimu na Rasilimali Watu katika kusimamia utoaji Haki Tanzania. Kwa mfano kwa Mwaka 2016 pekee, Mahakama ya Tanzania ilikua na jumla ya mashauri **335,624¹**. Kama hakuna ubunifu na Mipango Mikakati ya kupunguza wingi wa mashauri haya Kitaalam, haki za Watu wengi zitaathirika.

Mheshimiwa Spika, tatizo la mrundikano wa kesi kuanzia katika Mahakama za Mwanzo hadi Mahakama ya Rufaa ya Tanzania bado ni kubwa sana. Kwa mfano katika Mahakama ya Rufaa ya Tanzania kwa muda wa Miaka 6

¹ Taarifa ya Utekelezaji ya Mahakama ya Tanzania kwa Mwaka 2016/2017

mfululizo idadi ya Majaji imebakia kuwa ni 15 lakini idadi ya mashauri kwa Mwaka imekua inaongezeka kila Mwaka; Kwa mfano, 2,466 (2012), 2,629 (2013), 2,916 (2014), 3,244 (2015), 3,975 (2016) na 4,439 (2017)².

Mheshimiwa Spika, Kamati inapongeza sana uamuzi wa Mahakama ya Rufaa wa Tarehe 2 Februari 2018 kwa kumwondolea Mkurugenzi wa Mashtaka (DPP) Mamlaka ya kuzuia dhamana ya mshtakiwa bila kulazimika kutoa sababu chini ya Kifungu cha 148 (4) cha Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Jinai. Katika hukumu hiyo katika kesi ya rufaa ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali dhidi ya Mwanaharakati wa Haki za Binadamu, Jeremia Mtobesya, Mahakama ya Rufaa imesema kwamba Kifungu hiki ni Kinyume na Ibara ya 13(6) ya Katiba na ni batili. Kifungu hiki kimekua ni kikwazo kikubwa katika kusimamia Haki za Watuhumiwa wengi na uamuzi huu wa Mahakama ya Rufaa ni wa kupongezwa sana.

2.2.9 **Changamoto za Ukosefu wa Ajira kwa Vijana na Uwekaji wa Mazingira Wezeshi kwa Watu Wenye Ulemavu**

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kwamba Ofisi ya Waziri Mkuu inaendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kukabiliana na changamoto mbalimbali za ukosefu wa Ajira kwa Vijana na uwekaji wa mazingira wezeshi kwa Watu wenye Ulemavu. Hata hivyo maeneo haya ya Maendeleo ya Vijana na Watu wenye Ulemavu hayana mafungu ya moja kwa moja ya Kibajeti katika Ofisi ya Waziri Mkuu. Kukosekana kwa Mafungu ya Kibajeti "mahususi" kwa ajili ya Vijana na Watu wenye Ulemavu kunaleta changamoto kubwa katika usimamizi na utekelezaji wa Sera, Sheria, Uratibu na Mipango Kazi ya kusimamia maslahi na maendeleo ya Vijana na Watu wenye Ulemavu.

² Hotuba ya Jaji Mkuu wa Tanzania katika Maadhimisho ya Siku ya Sheria Nchini, Tarehe 01 Februari, 2018, uk.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAPENDEKEZO YA KAMATI

3.1 USHIRIKI WA WADAU KATIKA UTUNGWAJI WA SHERIA

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, haki ya Wananchi kushiriki katika shughuli za Serikali ni haki ya Kikatiba,

NA KWA KUWA ushiriki huo ni matakwa ya kikanuni ya Kanuni za Kudumu za Bunge;

NA KWA KUWA, kutokuwashirikisha Wananchi katika utungwaji wa Sheria kunaondoa uhalali wa Sheria hizo;

HIVYO BASI; Kamati inashauri Wizara na Taasisi zote za Serikali zinazotunga au zinazokusudia kurekebisha Sheria zao kuwashirikisha kwa kina Wadau wote wanaoguswa na Sheria hizo kabla na baada ya kusomwa Bungeni kwa mara ya kwanza;

3.2 UPATIKANAJI WA FEDHA KWA AJILI YA UTEKELEZAJI WA MIRADI YA MAENDELEO

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Miradi ya Maendeleo ni muhimu kwa maendeleo ya uchumi wa nchi yetu,

NA KWA KUWA, utekelezaji wa Miradi hii unategemea upatikanaji wa fedha kutoka Hazina,

NA KWA KUWA; kutotolewa kwa fedha za Miradi ya Maendeleo kwa wakati kunaathiri utekelezaji wa Miradi husika;

HIVYO BASI; Kamati inatoa ushauri ufuatao:-

- i) Serikali itoe fedha kwa wakati ili kutekeleza Miradi ya Maendeleo iliyo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Ofisi ya Makamu wa Rais pamoja na Wizara ya Katiba na Sheria kwa nusu ya Pili iliyobakia katika Mwaka huu wa Fedha 2017/2018.
- ii) Serikali itoe kipaumbele kwa Miradi ya Maendeleo ambayo imekua ikipokea fedha chache siku za nyuma hususani Mfuko wa Maendeleo ya Vijana na Mfuko wa Taifa wa Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi.

3.3 **UFINYU NA UKOMO WA BAJETI KWA TAASISI AMBAZO KAMATI INAZISIMAMIA**

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, ufanisi wa Taasisi yeyote unategemea kiwango cha fedha kilichoidhinishwa na Bunge;

NA KWA KUWA; kiwango cha utekelezaji wa majukumu ya Taasisi hizo unategemea sana kiasi cha fedha kilichopokelewa ;

NA KWA KUWA; Uhaba wa Fedha unaathiri utekelezaji wa majukumu ya Taasisi hizo;

HIVYO BASI; Kamati inaishauri Serikali kutenga fedha ya kutosha kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu ya Taasisi zinazosimamiwa na Kamati katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 na kutoa fedha zilizoidhinishwa na Bunge kwa Taasisi hizo katika nusu hii ya pili ya utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018;

3.4 **UFINYU WA MUDA WA KAMATI KUTEMBELEA NA KUKAGUA MIRADI YA MAENDELEO**

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA; ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo ni jukumu la Msingi kwa Kamati zote za Kisekta;

NA KWA KUWA; muda uliopo wa Ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo hautoshi kwa Kamati za Kisekta kufanya ukaguzi wa miradi hii kwa ufanisi unaotakiwa;

HIVYO BASI; Kamati inashauri Kamati za Kisekta zipewe muda zaidi wa ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo katika kalenda ya shughuli za Bunge ili kujiridhisha na utekelezaji wa Bajeti ya Serikali katika Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha husika;

3.5 **USIMAMIZI SAHIHI WA MATUMIZI YA FEDHA ZA UMMA**

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Mifuko ya Hifadhi ya Jamii imepewa dhamana ya kupokea michango ya Wanachama wa Mifuko hiyo;

NA KWA KUWA; Menejimenti na Bodi za Mifuko hiyo zinawajibika moja kwa moja na usimamizi wa Mifuko hiyo;

NA KWA KUWA; ni wajibu wa Watumishi katika Mifuko hii kuwa waadilifu na waaminifu katika kutunza fedha za Wanachama wa Mifuko husika;

HIVYO BASI; Kamati inashauri hatua kali za Kisheria zichukuliwe dhidi ya Watumishi wote wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii ambao wanatumia fedha za Mifuko kwa ubadhirifu na kwa kutokufuata Kanuni bora za fedha na hesabu katika matumizi na uwekezaji wa fedha hizo za Wanachama.

3.6 **SEMINA NA MAFUNZO KWA KAMATI**

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Kamati hii ina jukumu la Kuchambua na kujadili Miswada yote ya Sheria za Marekebisho ya Sheria Mbalimbali ambazo zinagusa karibu Wizara zote (Mtambuka);

NA KWA KUWA; mafunzo ni muhimu kwa Waheshimiwa Wabunge ili kupanua wigo wa uelewa katika mambo mbalimbali kwa ajili ya utekelezaji bora wa majukumu yao;

NA KWA KUWA; Elimu haina mwisho;

HIVYO BASI; Kamati inashauri kwamba:-

- i) Wizara, Ofisi na Taasisi zote zinazosimamiwa na Kamati hii kuendelea kutoa mafunzo mbalimbali ya kisekta ili kujenga uwezo kwa Kamati;
- ii) Ofisi ya Bunge iendelee na utaratibu wa kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati kwa kuandaa mafunzo Maalumu ya Kamati ndani na nje ya nchi;
- iii) Wizara na Taasisi za Serikali zenye maeneo yanayofanyiwa marekebisho ya Sheria kuendelea kutoa mafunzo kwa Kamati ili kuendelea kujenga uwezo na uelewa wa Kamati katika maeneo husika.

3.7 **UTATUZI WA KERO ZA MUUNGANO**

Mheshimiwa Spika; KWA KUWA, kumekuwepo Kero mbalimbali za Muungano toka kuasisiwa kwa Muungano wa Tanganyika na Zanzibar Mwaka 1964;

NA KWA KUWA, Jitihada mbalimbali zimechukuliwa na Serikali ya Jamuhuri Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi Zanzibar katika kutatua Kero mbalimbali za Muungano;

HIVYO BASI; Kamati inashauri Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano) kupitia Tume ya Pamoja ya Kutatua Kero za Muungano kuendelea kutatua Kero mbalimbali za Muungano na kuhakikisha kwamba Wananchi wa pande zote mbili wanatumia na kufaidika na fursa mbalimbali zinazotokana na Muungano huu.

3.8 **USIMAMIZI NA UTOAJI WA HAKI NCHINI**

Mheshimiwa Spika; KWA KUWA, usimamizi na utoaji haki ni suala la msingi la Kikatiba na Haki za Binadamu;

NA KWA KUWA, kumekuwepo na kero mbalimbali katika Mahakama na vyombo vingine vinavyohusika na usimamizi na utoaji wa haki nchini kama vile mrundikano wa kesi, uhaba wa Mahakimu na ufinyu wa Bajeti;

HIVYO BASI; Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara ya Katiba na Sheria, Mahakama ya Tanzania, Tume ya Utumishi wa Mahakama, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Ofisi ya Mkurugenzi wa Mashtaka ziendelee kufanya kazi kwa weledi, ubunifu na kwa kuzingatia misingi ya Ibara 13 ya Katiba ya Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 katika kutoa na kusimamia Haki Nchini. Pia Serikali iendelee kuajiri Watumishi zaidi wa Mahakama pamoja na Mahakimu, Majaji wa Mahakama Kuu na Mahakama ya Ruffaa ili kuboresha mazingira ya Utoaji Haki nchini.

3.9 **CHANGAMOTO ZA UKOSEFU WA AJIRA KWA VIJANA**

Mheshimiwa Spika; KWA KUWA ukosefu wa ajira bado ni tatizo kubwa kwa Vijana wengi hapa nchini;

NA KWA KUWA Vijana ni nguvu kazi kubwa katika Taifa lolote;

HIVYO BASI Kamati inaishauri Serikali kuchukua hatua za kutosha na stahiki katika kuendelea kujenga Mifumo endelevu ya kukuza Ajira kwa Vijana katika Sekta rasmi na zisizo rasmi. Kamati inashauri Serikali kutekeleza yafuatayo;

- i) Serikali iboreshe Sera ya Taifa ya Ajira ya Mwaka 2008 ili iendane na mahitaji ya nyakati zilizopo na kutoa fursa zaidi za ajira kwa vijana
- ii) Serikali ianzishe kwa haraka Baraza la Taifa la Vijana ambalo lilianzishwa na Sheria ya Baraza la Taifa la Vijana toka Mwaka 2015. Baraza hili mpaka leo bado halijaanzishwa.
- iii) Serikali itoe Mwongozo kwa Halmashauri zote kuhusu utoaji wa fedha za mikopo kwa Vijana cha asilimia 5 na kiasi cha riba ambazo Vijana wanatakiwa kulipa kuliko kuacha utaratibu wa sasa ambapo kila Halmashauri inajipangia utaratibu wake

3.9.1 **UWEKAJI WA MAZINGIRA WEZESHI WA WATU WENYE ULEMAVU**

Mheshimiwa Spika; KWA KUWA Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inasimamia usawa kati ya Watu wote;

NA KWA KUWA Watu wenye Ulemavu ni sehemu muhimu ya Jamii ya watu wa Tanzania;

HIVYO BASI Kamati inaishauri Serikali kufanya yafuatayo ili kuboresha maslahi ya Watu wenye Ulemavu;

- i) Serikali iendee kutenga bajeti ya kutosha na kutekeleza misingi iliyotajwa katika Sera ya Huduma na Maendeleo kwa Watu wenye Ulemavu ya Mwaka 2004 na Sheria ya Watu wenye Ulemavu ya Mwaka 2010 ambavyo vinataka ushiriki mkamilifu (Inclusion) wa watu wenye Ulemavu katika mambo yote ya Kijamii.
- ii) Serikali itenge bajeti ya kutosha kwa ajili ya Baraza la ushauri la Watu wenye Ulemavu ambalo lipo kwa mujibu wa Sheria ili liweze kufanya Shughuli zake kwa ukamilifu.

3.9.2 **UTEKELEZAJI WA MAAGIZO YA KAMATI**

Mheshimiwa Spika; KWA KUWA, Bunge lina dhamana kubwa ya kuisimamia na kuishauri Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 63 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977;

NA KWA KUWA, katika kutimiza jukumu hili Kamati imekua ikitoa Ushauri, Mapendekezo na maelekezo mbalimbali kwa Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake;

HIVYO BASI; Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake kuendelea kupokea na kutekeleza ushauri na mapendekezo mbalimbali ya Kamati na kutoa Taarifa ya Utekelezaji wa ushauri na mapendekezo hayo kila inapotakiwa kufanya hivyo.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria napenda kukushukuru wewe binafsi, Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge kwa ushirikiano mlioutoa kwa Kamati katika kutekeleza majukumu yake kwa kipindi cha Mwaka Mmoja uliopita.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Mawaziri wote na Watendaji Wakuu wote wa Wizara na Taasisi ambazo Kamati inazisimamia kwa ushirikiano wao katika kutekeleza majukumu ya Kamati kwa kipindi cha Mwaka Mmoja Uliopita. Shukrani za Pekee ziwaendee Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu, Mhe. Jenista Mhagama (Mb), Waziri wa Nchi Ofisi ya Makamu wa Rais Mhe. January Makamba (Mb), na Waziri wa Katiba na Sheria Prof. Palamagamba John Aidan Mwaluko Kabudi (Mb), Manaibu Waziri wa Ofisi ya Waziri Mkuu Mhe. Antony Mavunde (Mb) na Mhe. Ikupa Alex (Mb), Mhe. Kangi Lugola (Mb), Naibu waziri Ofisi ya Makamu wa Rais pamoja na Makatibu Wakuu wote wa Wizara hizi. Kamati pia inamshukuru kwa namna ya pekee aliyekua Naibu waziri Ofisi ya Waziri Mkuu aliyeshughulikia masuala ya Watu wenye Ulemavu, Dr. Abdallah Possi ambaye kwa sasa ni Balizi wa Tanzania nchini Ujerumani ambaye alifanya kazi vizuri sana na Kamati wakati wa utumishi wake katika Ofisi ya Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Spika, aidha, napenda kuwashukuru sana aliyekua Mwanasheria Mkuu wa Serikali Mhe. George Masaju na Naibu Mwanasheria Mkuu wa Serikali Mhe. Gerson Mdemu ambao walitoa ushirikiano mkubwa sana katika Kamati kipindi chote cha utumishi wao katika Ofisi hiyo. Kamati inawapongeza sana kwa kuteuliwa kuwa Majaji wa Mahakama Kuu ya Tanzania na inawatakiwa Utumishi uliotukuka katika Mhimili wa Mahakama. Kamati inawashukuru sana Wanasheria wote Waandishi wa Sheria chini ya Ofisi ya Mwandishi Mkuu wa Sheria wa Serikali (CPD) ambao wametoa ushirikiano mkubwa kwa Kamati wakati wa uchambuzi wa Miswada

mbalimbali. Vilevile, napenda kutoa shukrani za dhati kwa Mshauri Mkuu wa Mambo ya Sheria Ofisi ya Bunge (CPLC) pamoja na Wanasheria wote wa Ofisi hiyo walioshiriki katika shughuli za uchambuzi wa Miswada kwenye Kamati ya Katiba na Sheria.

Mheshimiwa Spika, naomba pia nitumie nafasi hii kutambua mchango wa Wadau na Taasisi ambazo zimeshirikiana na Kamati wakati wa kutekeleza Majukumu katika kipindi cha Januari 2017 hadi Januari 2018. Kwa uchache naomba kuwataja Wadau wafuatao:-

- Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP);
- Shirika la Umoja wa Mataifa la Wanawake (UN-WOMEN);
- Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania (TWPG)
- Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC),
- Chama cha Mawakili Tanganyika (TLS),
- Umoja wa Mabunge Duniani (IPU),
- Mtandao wa Vikundi vya Wakulima Tanzania (MVIWATA),
- Chuo Kikuu cha Dodoma,
- Chuo cha Mipango Dodoma;
- Chuo cha CBE Tawi la Dodoma;
- Taasisi ya Uwezesaji wa Watoa Huduma ya Msaada wa Kisheria (LSF) ;
- Jukwaa la Wahariri Tanzania (TEF);
- Shirika la OXFAM; na
- Baraza la Maendeleo ya Kijamii Tanzania (TACOSODE)

Mheshimiwa Spika, kwa heshima kwa mara nyingine nichukue fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria kwa kufanya kazi nzuri na kwa umakini na uzalendo wa hali ya juu katika kutekeleza na kufanikisha majukumu ya Kamati ya kuisimamia na kuishauri Serikali. Naomba majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu ya Taarifa Rasmi za Bunge (HANSARD) kama ifuatavyo:

1. Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa, Mb – Mwenyekiti

2. Mhe. Najma Murtaza Giga, Mb- M/Mwenyekiti
3. Mhe Ally Saleh Ally, Mb –Mjumbe
4. Mhe. Mboni Mohamed Mhita, Mb –Mjumbe
5. Mhe Taska Restituta Mbogo, Mb –Mjumbe
6. Mhe. Makame Mashaka Foun, Mb –Mjumbe
7. Mhe. Seif Ungando Ally, Mb- Mjumbe
8. Mhe. Nassor Suleiman Omar, Mb- Mjumbe
9. Mhe. George Simbachawene, Mb –Mjumbe
10. Mhe. Twahir Awesu Mohamed, Mb-Mjumbe
11. Mhe. Ussi Pondeza, Mb- Mjumbe
12. Mhe. Asha Abdallah Juma, Mb –Mjumbe
13. Mhe. Ajali Rashid Akbar, Mb- Mjumbe
14. Mhe. Omary Ahmad Badwel, Mb- Mjumbe
15. Mhe. Joseph Kizito Mhagama, Mb –Mjumbe
16. Mhe. Prof. Jumanne Abdallah Maghembe, Mb- Mjumbe
17. Mhe. Joram Ismail Hongoli, Mb- Mjumbe
18. Mhe. Anna Joram Gidarya, Mb –Mjumb
19. Mhe. Gibson Blasius Meiseyeki, Mb –Mjumbe
20. Mhe. Rashid Abdallah Shangazi, Mb –Mjumbe
21. Mhe. Selemani Zedi, Mb –Mjumbe
22. Mhe. Wanu Hafidh Ameir, Mb –Mjumbe
23. Mhe. Selemani Nchambi, Mb –Mjumbe
24. Mhe. Juma Kombo Hamad, Mb –Mjumbe
25. Mhe. Dkt. Mathayo David Mathayo, Mb – Mjumbe
26. Mhe. Zainab Mndolwa, Mb-Mjumbe

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, napenda kuishukuru Sekretariati yote ya Bunge chini ya Uongozi thabiti wa Katibu wa Bunge Ndugu Stephen Kagaigai kwa ushirikiano wao katika kufanikisha shughuli za Kamati, Idara ya Taarifa Rasmi za Bunge, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athumani Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Angelina Sanga, Katibu wa Kamati Ndg. Dunford Mpelumbe, Msaidizi wa Kamati Ndg. Raheli Masima kwa umakini na weledi wao katika kufanikisha kazi za Kamati.

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza kwa kina Shughuli zilizotekelezwa na Kamati, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli hizo, maoni na mapendekezo ya Kamati, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo katika Taarifa hii .

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja.

Mohamed Omary Mchengerwa, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE
YA KATIBA NA SHERIA

8 Februari 2018